Hvem er utilregnelig?

Svein Atle Skålevåg

Utilregnelighet

En historie om rett og medisin. 249 s.

Oslo: Pax Forlag, 2016.

Pris NOK 349

ISBN 978-82-530-3824-7

Svein Atle Skålevåg er førsteamanuensis i historie ved Universitetet i Bergen og har særlig vært opptatt av rettspsykiatriens historie i Norge. I denne boken forteller han om psykiatriens inntog i retten og diskuterer begrepet utilregnelighet som ble så viktig for både jurister og psykiatere.

Både romerretten og den norrøne retten gjorde unntak for lov-brytere som ble ansett å være «gale eller uvetlige». På 1700-tallet ser man økt medisinsk nærvær i rettsvesenet i England og på kontinentet. Først på 1800-tallet opptre leger i retten i Norge.

Christian Vs norske lov fra 1687 ble erstattet av en ny lov i 1842 der man hadde en utilregnelighetsparagraf som sa at «galne og avsindige» ikke kunne straffes.

Her i landet har man gjennom de siste par hundreår anvendt det såkalte *medisinske prinsipp* ved vurdering av tilregnelighet. Hvis retten finner at den tiltalte er sinnssyk (f.eks. schizofren eller manisk-depressiv), bevisstløs (f.eks. etter hodeskade eller forgiftning) eller psykisk utviklingshemmet i høy grad (vanligvis IQ under 55) på gjerningstidspunktet, må den tiltalte frikjennes. Det er likegyldig om det kan påvises noen sammenheng mellom den psykiske tilstanden på handlingstidspunktet og den straffbare handlingen.

De fleste andre land anvender det såkalte *psykologiske prinsipp* der det kreves en sammenheng mellom den kriminelle handlingen og tiltaltes psykiske tilstand for å bli frikjent.

Norsk psykiatrisk forening anbefalte i 2014 å innføre et «blandet prinsipp» som skulle avskaffe det medisinske prinsipp. Men regjeringens utvalg fra 2013, med Georg Fredrik Rieber-Mohn som formann, anbefalte å beholde det medisinske prinsipp samtidig som man slo fast at det er retten som i siste instans tar avgjørelsen om tilregnelighet.

De første psykiatere i Norge spilte en vesentlig rolle som sakkyndige for retten. Det er derfor naturlig at forfatteren streifer innom både Herman Wedel Major som sto bak vår første sinnssykelov av 1848, Ragnar Vogt, vår første professor i psykiatri, politilegen Paul Winge, fengselslegen Johan Scharffenberg og senere Gabriel Langfeldt og Ørnulf Ødegård.

Forfatteren omtaler også antipsykiatrien, den psykofarmakologiske «revolusjonen» og den nye amerikanskinspirerte diagnostikken (DSM-III) som på mange vis har endret psykiatrien de siste tiårene. Stort sett gir forfatteren en korrekt og balansert fremstilling av denne utviklingen.

Skålevåg har nedlagt et stort arbeid der han trekker veksler på et omfattende kildemateriale. Omtalen av en rekke enkeltsaker gjør stoffet interessant og levende. Boken er ikke noe angrep på rettspsykiatrien, som kanskje noen ville tro, men en saklig historisk fremstilling av samspillet mellom jus og psykiatri.

Einar Kringlen

Professor, Psykiatrisk institutt, Vinderen
Universitetet i Oslo

En sterk bok om håp

Vibeke Lohne

Kampen for håpet

235 s. Bergen: Vigmostad & Bjørke, 2016.

Pris NOK 349

ISBN 978-82-419-1250-4

Forfatteren er professor på Institutt for sykepleie og helsefrem-mende arbeid ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Hun har i en årrekke forsket på håp og verdighet for pasienter og pårørende.

Kampen for håpet er basert på dagboksnotater hun skrev da hennes mann i 2007 ble uhelbredelig syk av glioblastom. Familien på fem ble rammet av det utenkelige.

Boken omhandler perioden fra før han ble syk (symptomfasen), den utholdelige ventetiden før diagnosen var et faktum og videre månedene med tanker og frykt for det som skal skje. Forfatteren beskriver på en gripende, men usentimental måte hvordan hun og familiens håp forandrer seg gjennom fortvilelse, angst, uro og vilje. Håpet, og vel så mye mangelen på håp, står sterkt. Hvor skal man søke håp når alt håp er ute? Boken viser hvor ambivalente de involverte blir i denne situasjonen. Daglig er hele følelsesspekteret aktivert.

Like mye som dette er en reflekterende bok om håp er det en historie om kjærlighet. Kjærligheten mellom Vibeke og Stig er sterk og tåler mye. Ungdommene i familien lider på hver sin måte og reagerer på ungdommers vis med både sinne, tristhet, apati, angst, søvnproblemer og plutselig glede. Barna er en naturlig del av boken uten å bli utlevert eller blottlagt. Familiens prøvelser kan kanskje beskrives med én setning fra boken: «Vi prøver å innrette oss i det umulige, forberede oss på det ufattelige og akseptere det meningsløse.»

Kapitlet om sorgen etter at Stig døde, heter Stillheten. Dette er en stilstudie i aktivt sorgarbeid og beskriver hvordan familien praktisk bearbeider tapet og sorgen. Gode sitater fra filosofer og forfattere samt funn fra hennes egen forskning på håp, fungerer som krydder, gir ekstra dybde til den personlige teksten og skaper rom for ettertanke.

Som lege på lindrende avdeling er jeg kontinuerlig vitne til hvor sterkt håpets betydning er. De fleste håper på mer tid og vil gjerne følge sine pårørende videre. Håpet er i stadig bevegelse og ofte veksler man mellom håp og frykt. Behandlingen benevnes i boken oftest som «gift» – et ord undertegnede ikke liker å bruke om det halmstrået som medisinen er, men det blir flisespikkeri i denne sammenheng.

Leger har et stort ansvar for formidling av diagnoser, behandlingsmål og håp. Boken er lettlest, men setter spor og anbefales varmt til alle som ønsker å reflektere over alvorlig sykdom og tap. Den minner oss på hvor viktig det er å ta vare på hele mennesket.

Inga Ulstein Loen

Lege, Lindrende avdeling
Oslo universitetssykehus, Ullevål